

МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.161.1'38:070(477)“2016/2018”

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2019-1-06>

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АМПЛІФІКАЦІЇ В МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

Горобець І.

Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського

innahorobets@ukr.net

Ключові слова:

ампліфікація, стилістична фігура, контекстуальна синонімія, експресивність, мова сучасної української преси.

У статті розглянуто ампліфікацію як одну з основних стилістичних фігур, що базується на посиленні думки шляхом нагромадження синонімічних висловлень. З'ясовано специфіку вживання ампліфікації у мові сучасної української преси, проаналізовано функції ампліфікації. Зосереджено увагу на семантико-синтаксичній структурі ампліфікації як однієї з основних фігур повтору.

Ампліфікація як один із дієвих мовно-виражальних засобів стилістичного синтаксису неодноразово поставала об'єктом наукового пошуку вітчизняних та зарубіжних мовознавців. Та все ж поза увагою дослідників залишилися питання про функціональні особливості цієї фігури в текстах публіцистичного стилю.

З огляду на активізацію ампліфікації на шпальтах газетної періодики вивчення її функційних особливостей у мові сучасних українських газет перебуває на часі.

У сучасному українському мовознавстві специфіку функціонування ампліфікації простежено на матеріалі окремих художніх текстів [7; 1; 3; 8; 10]. Л. Пришляк розглядає ампліфікацію як одну із стилістичних фігур з повтором у поезії. Н. Бербер, Л. Савченко, Х. Федоришин, О. Кушлик досліджують функціонування цієї фігури у художній прозі. Зокрема Н. Бербер здійснює функційно-семантичний аналіз стилістичної фігури ампліфікації у контекстах із поетонічними компонентами, Л. Савченко описує її як основний стилістичний прийом художньої мови, Х. Федоришин і О. Кушлик досліджують ампліфікацію як стилістичний засіб увиразнення градаційних відношень.

Мета статті - дослідити семантико-синтаксичні особливості ампліфікації як стилістичної фігури на матеріалі текстів сучасної української газетної періодики. Зазначена мета потребує розв'язання таких **завдань**: схарактеризувати ампліфікацію як стилістичну фігуру, розглянути дефініцію цього терміна в різноманітних лінгвістичних джерелах; дослідити особливості вживання ампліфікації журналістами та визначити її основні функції у газетній періодиці, з'ясувати семантико-синтаксичну структуру ампліфікації як однієї з основних фігур повтору.

Мова сучасних українських газет спрямована на досягнення прагматичної мети – переконання, повідомлення, концентрації уваги, емоційності, оцінності. Як слушно зауважує І. Завальнюк, мова преси “відображає всі процеси, які заторкують на певному етапі національну мову загалом. Це передусім поширення розмовної стихії, поглиблення явищ експресії й оцінності, збільшення впливу

особистісного чинника тощо” [5, с. 8]. Одним із яскравих засобів посилення авторського впливу на сприймання конкретної фрази чи вислову є ампліфікація – стилістична фігура, яка “використовується для підсилення виразності мови; з цією метою нанизуються синоніми, інтонаційно однотипні речення, використовуються повтори” [4, с. 14]. У словнику літературознавчих термінів ампліфікацію вилучено як “стилістичний прийом у художній літературі для підсилення характеристики, доповнення і збагачення думки за допомогою нагромадження однорідних мовних засобів – синонімів, епітетів, порівнянь, антонімічних протиставлень тощо” [6, с. 32]. У словнику тропів і стилістичних фігур ампліфікацію визначено як “стилістичний прийом, який полягає у насиченні думки синонімами, епітетами, однорідними членами речення, повторами синтаксичних конструкцій, риторичних фігур тощо” [9, с. 15]. Указано, що ампліфікація сприяє посиленню виразності та експресивності мовлення.

Автори досягають вершини емоційності, експресивності шляхом нанизування ампліфікованих іменників, демонструючи вагому значущість названого об'єкта. Напр.: *Мегаліт – великий камінь, суцільна брила...* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15); *А на них [людських цінностях – І. Г.] якраз і трунтуються професійне навчання – як прикладне втілення милосердя, людяності...* (Освіта, 5.09.2016, с. 12); *Скільки героїв торували шлях до свободи своїми долями, своєю кров'ю, своїм життям!* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 11); *Тоді причину кожного збою, кожної проблеми, кожного ексцесу зацікавлені в просуванні реформи журналісти, активісти, громадські організації можуть самі відстежити, показати, проговорити і, врешті-решт, запропонувати вихід* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 3). У поданих реченнях спостерігаємо наявність тотожних лексичних повторів займенників *свій* і *кожен*, які посилюють значення ампліфікованих додатків. Ампліфіковані однорідні присудки *відстежити, показати, проговорити, запропонувати* надають реченню переконливості, ілюструють упевненість мовця у висловленому.

За допомогою ампліфікації іменників автори газетних публікацій характеризують квантитативні або атрибутивні особливості дій та предметів. Напр.: *Два вибухи поспіль на Чорнобильській електростанції 26 квітня 1986 року струсували всю будівлю, струсували Україну, струсували планету Земля* (Вінницька газета, 15.12.2017, с. 2); *Без сумніву, знання необхідні, але лише знання з уміннями – це є справжня освіта, про яку всі мріють для своїх дітей* (Освіта України, 16.10.2017, с. 12); *Я сподіваюсь, що ваше суспільство буде досить відкрите, сильне і готове до розмови, навіть до найнеприємнішої розмови, щоб подолати труднощі об'єднання* (Голос України, 14.02.2018, с. 9).

Додатковим потужним засобом збільшення експресивності ампліфікованих додатків є парцеляція. Як зазначає І. Завальнюк, “парцельовані додатки вживають переважно для уточнення чи розкриття змістового боку базової частини розкріпленої конструкції, тобто вони виконують функцію експресивного повідомлення” [5, с. 298]. Зрідка журналісти застосовують ще й графічне виділення – написання ампліфікованих іменників з великої літери. Напр.: *Я продовжую читати, бачу образ молодої жінки, відчую її Силу. Її Віру. І невимовну Любов* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 11); *Не знаю, який там відсоток твоєї праці і чи ви самі знаєте це, але твоя Настя впевнено торує власну стежку у професію. У Творчість. У Життя* (Вінницька газета, 22.12.2017, с. 4).

В автобіографічних текстах, розміщених на газетних шпальтах, за допомогою ампліфікації увиразнюють думки авторів, відтворюють стан їхньої душі на момент мовлення, ілюструють динаміку мисленневих процесів тощо. Напр., у реченнях *Тепер мене не дивувало, чому він опинився в «ополченні». Тепер було зрозуміло, чому я марно шукала його в соцмережах. Тепер я знала все* (Дзеркало тижня, 20-26.08.2016, с. 2); *Читаю рядки Катерини Мандрик, читаю і... зупиняюся. Мені боляче. Продовжую читати і... знову те саме. Я вкотре роблю перерву, я відчую біль, тяжко на серці, мене охоплює лють!* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 11) увагу зосереджено на ампліфікованих предикативних частинах складних речень, що дає змогу авторам яскравіше виразити своє ставлення до навколишньої дійсності. Нагромадження контекстуальних синонімічних дієслів з метафоричним переосмисленням їхніх значень використовують для надання описаним діям більшої значущості. “Найбільш визначальним чинником контекстуальної синонімії, на думку Х. Федоришин та О. Кушлик, є семантична подібність таких одиниць, яка виникає на основі взаємозв'язку з тим чи тим поняттям – його усім обсягом чи деякими з лексико-семантичних варіантів” [11, с. 183]. Пор.: *Ось такий собі несподіваний погляд його очей, його розуму, його небуденного таланту, яким він прорізає товщу століть, пронизує щільні, спресовані сувої часу – щоб зафіксувати, освітити, до певної міри оживити – матеріалізувати якусь історичну миттєвість...* (Літературна Україна, 09.02.2017, с. 12); *А в мене – навпаки, аж трусяться, вібрують* [учні хочуть вчитися – І. Г.] (Освіта, 5.09.2016, с. 8).

У публіцистичних текстах ампліфікація утворюється також шляхом нанизування складених іменних присудків і означень, виражених прикметниками. Напр.: *Отже й кожен звук-літера нашої мови також священна, божественна, божиста* (Літературна Україна, 12.01.2017, с. 6). Журналісти у такий спосіб активізують увагу читача, наголошують на темі висловлення, зокрема на значущості української мови для збереження національної самобутності. Пор.: *Так у Володимира й народилася мрія – нести рідну мову в люди, збагачувати, оберігати, не зраджувати, бо саме ця материнська, калинова, співоча мова була в родині Гнатюків з діда-прадіда* (Літературна Україна, 23.03.2017, с. 7). Подібна ампліфікація в текстах українських газет виконує оцінну прагматичну функцію. Пор.: *Камінь цей священний, намолений, і текст роману теж намолений* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15); *Важко стало, особливо носіям українського духу. І не лише українського, а й всепланетарного, із гуманним обличчям добра і правди* (Літературна Україна, 23.02.2017, с. 15).

Ампліфікація однорідних обставин часу, місця, мети та ін. употужнює обставинні характеристики дії, явища. Пор.: у реченні *Мені надзвичайно приємно перебувати сьогодні поряд з вами – з тими, хто щоденно, щохвилини, незважаючи на загрозу життю, рятує інших людей, майно, реагує на пожежі, надзвичайні ситуації* (Вінницька газета, 22.09.2017, с. 2) за допомогою ампліфікації увагу зосереджено на роздумах про важливі для людського життя і здоров'я дії рятувальників, їхню готовність допомагати в будь-яку мить.

Нерідко натрапляємо на реченнєві контексти у яких активізовано кілька рядів ампліфікацій водночас, що стилістично увиразнює виклад загалом. Пор.: у реченні *Ви прийшли до влади тому, що ми, нинішні, ще живі і вже упокоєні політв'язні, не мовчали тоді, боролися, збурювали суспільство, свідомо йшли на катування, на муки, на смерть* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 3) наявні 3 ампліфікаційні ряди: 1) *нинішні, ще живі і вже упокоєні* – повтор антонімічних означень у цьому контексті містить вказівку на те, що кожний учасник руху виборів утворення незалежної української держави; 2) *не мовчали тоді, боролися, збурювали суспільство, свідомо йшли* – нанизування однорідних присудків употужнює суспільну значущість діяльності борців за незалежність; 3) *на катування, на муки, на смерть* – нанизування однорідних додатків із поступовим підсиленням семантики сконцентровує увагу на винятковій рішучості та однакості виконавців дій. Як зазначає Л. Пришляк, “ампліфікація, побудована на повторі однорідних членів речення, розгортає зміст твору, увиразнює та підкреслює головну думку” [7, с. 149]. Така кількість повторів у реченні сприяє посиленню ролі кожного слова, а також засвідчує надміру неспокійний емоційний стан мовця.

Висновки. Ампліфікація у мові досліджуваних газетних текстів є яскравою стилістичною фігурою, активізованою останнім часом, яку вживають здебільшого для підсилення, доповнення і збагачення думки висловленого шляхом нагромадження синонімів, антонімічних протиставлень тощо.

Найпоширенішими у текстах українських періодичних видань є ампліфікації, утворені за допомогою нанизання однорідних додатків. Журналісти влучно відтворюють емоційне тло описуваного явища чи події шляхом нанизання

однотипних іменників. Ампліфікація виконує експресивну, оцінну функції, є засобом переконання і привернення уваги читача. Перспективним є подальше дослідження стилістичних фігур повтору в мові українських газетних видань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бербер Н. Стилiстичний синтаксис прози Марії Матіос: ампліфікація поетонімів. *Південний архiв. Філологічні науки*. Херсон, 2017. Вип. 71. С. 12–15.
2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лiнгвістичних термiнiв. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
3. Гринишин У. Експресивно-прагматичний потенціал ампліфікованих конструкцій з апосіопезою. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич, 2013. С. 80–88 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsev_2013_2013_13
4. Єрмоленко С. Я., Биби́к С. П., Тодор О. Г. Короткий тлумачний словник лiнгвістичних термiнiв. Київ : Либiдь, 2001. 223 с.
5. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття: функціональний і прагмалiнгвістичний аспекти : монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.
6. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ "Академія", 2006. 752 с.
7. Пришляк Л. Б. Повтор як засіб експресивного синтаксису поетичного мовлення 60-х років ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2002. 212 с.
8. Савченко Л. Ампліфікація як основний стилістичний прийом художньої мови Уласа Самчука (на матеріалі роману "Темнота"). *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Мовознавство*. Тернопіль : ТНПУ, 2005. Вип. 1 (13). С. 218–227.
9. Словник тропів і стилістичних фігур / за ред. В. Ф. Святовець. Київ : ВЦ "Академія", 2011. 176 с.
10. Федоришин Х., Кушлик О. Ампліфікація як засіб увиразнення градаційних відношень у стилістичному синтаксисі прозових творів Івана Франка (на матеріалі оповідання «Хома з серцем і Хома без серця»). *Проблеми гуманітарних наук. Філологія*. Дрогобич, 2016. Вип. 38. С. 179–188.

SEMANTIC-SYNTACTIC FEATURES OF AMPLIFICATION AS A STYLISTIC FIGURE IN MODERN UKRAINIAN PRESS

Horobets I.

Vinnitsa Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

The article deals with amplification as one of the main stylistic figures, based on the strengthening of thought by the accumulation of synonymous statements. The cases of use of amplification in the language of the modern Ukrainian press are outlined. An analysis of the amplification functions is carried out. The attention is focused on the semantic-syntactic structure of amplification as one of the main figures of the repetition.

At the present stage of the development of linguistic science amplification's functional features in the texts of journalistic style have not been investigated. However, due to the extraordinary and brightness of the amplification in modern Ukrainian press, full research of this stylistic figure will be useful in studying the features and functions of repetition of the newspaper texts.

Article purpose is to investigate various kinds of the semantic-stylistic features of amplification as a stylistic figure in modern Ukrainian press. Achievement of the purpose demands the decision of following problems: to characterize the amplification as a stylistic figure in the language of the modern Ukrainian press; to analyze definitions of amplification in various linguistic papers; to study the peculiarities of using amplification by journalists and to determine its main functions in press, to find out the semantic-stylistic structure of amplification as one of the main figures of the repetition.

Research conclusions: The amplification in the analyzed newspaper texts is a rare, but bright stylistic figure. The amplification repetition, mainly, is used to amplify, supplement and enrich the thought expressed by the accumulation of synonyms, homogeneous members of the sentence, antonymic oppositions, etc. The most widespread in the texts of Ukrainian periodicals are the amplified repetitions of homogeneous objects, by which journalists accurately express the emotional background of the described phenomenon or event by naming the same type nouns. The amplification performs expressive, evaluative functions, is a means of persuasion and attraction of the reader's attention. Prospect of the further scientific researches is seen in complete research of stylistic figures of the repetition in newspaper texts.

Key words: amplification, stylistic figure, contextual synonymy, expressiveness, the language of modern Ukrainian press.